

Adrian M. Chadwick (ur.)

Recent Approaches to the Archaeology of Land Allotment

BAR International Series 1875, 2008

vi + 459 strani, č/b ilustracije

Knjižni prikaz

© Benjamin Štular

ZRC SAZU, Inštitut za arheologijo

bstular@zrc-sazu.si

Iz vsebine

1) Land, landscape and Englishness in the discovery of prehistoric land division (Helen Wickstead); 2) From clearance plots to "sustained" farming: Peak District fields in prehistory (John Barnatt); 3) Commons, fields and communities in prehistoric Cornwall (Peter Herring); 4) Encounters with place in prehistory: writing a case study for Shipman Head Down, Isles of Scilly (Eleanor Breen); 5) The place and materiality of an upland field system at Cwm Ffrydlas, North Wales (Robert Johnston); 6) After the axe: ways into the upland landscapes of Cumbria (Helen Evans); 7) An empty hole, or a meaningful whole? Approaches to the study of pit alignments (John Thomas); 8) Towards a bounded landscape. Excavations at Gonalston, Nottinghamshire, and the development of the earliest field systems in the Trent Valley (David Knight and Lee Elliott); 9) Late prehistoric and Romano-British land division in South and West Yorkshire: an overview of the evidence (Ian Roberts); 10) Fields for discourse? Towards more self-critical, theoretical and interpretative approaches to the archaeology of field systems and land allotment (Adrian M. Chadwick); 11) 'The pleasant land of counterpane': linking site-specific archaeological land use to the landscape of prehistoric field systems (Helen Lewis); 12) Mobile and enclosed landscapes on the Yorkshire Wolds (Chris Fenton-Thomas); 13) Stone walls in west Östergötland – their dating and its consequences (Maria Petersson); 14) Unfamiliar landscapes: infields, outfields, boundaries and landscapes in Iceland (Oscar Aldred); 15) Field-names in reconstructing late Anglo-Saxon agricultural land-use in the Bourn Valley, West Cambridgeshire (Susan Oosthuizen); 16) Not so common fields: the making of the East Anglian landscape (Edward Martin); 17) The co-axial field systems of Pembrokeshire revisited: towards an ekistic explanation (Jonathan Kisson); 18) Woodland and Champion: farming, 'the social', and the origins of medieval landscapes (Tom Williamson); 19) Parks and perceptions of parkland (Richard Muir); 20) Parliamentary Process: the creation of farming landscapes in eighteenth and nineteenth century Buckinghamshire (Hannah Sackett); 21) The irregularity of fields: historic piecemeal enclosure and dispersed settlement in upland England at the Upper Derwent, Peak District, and Great Langdale, Lake District (Bill Bevan).

O knjigi

Prikaz dela, ki govori o arheologiji zemljiške dodelitve (ang. *land allotment*), moramo začeti kar s problematiko prevoda izraza. Najprej pomislimo na predvsem v zgodovinisju uveljavljen pojem zemljiška razdelitev. Pojem razmeroma dobro prenaša pomen, vendar je nekoliko problematičen zaradi preobremenjenosti s pomenom, predvsem v povezavi s pojmi, kot so zemljiško gospodarstvo, zemljiška posest ali zemljiška odveza. Hkrati kaže tudi na drugačen odnos raziskovalca do tematike. Angleški izvornik poudarja proces in tako posredno usmerja pozornost na ljudi, ki so raziskovano pokrajino "živel". Slovenski prevod poudarja končno stanje in s tem posredno vir, povsem razumljivo glede na čas in okoliščine nastanka izraza. V tem sklopu velja omeniti še Ilešičev izraz poljska razdelitev, s katerim opisuje isti pojav, poleg samih polj in njiv tudi vse ostale parcelne meje. S tem smo prišli še do zadnje možnosti, torej prevod z izrazom parcelacija. Zdi se, da se je slednji predvsem preko razprav o rimskodobni poselitvi v slovenski arheologiji še najbolj udomačil.

Ker pa so naštetih izrazi bolj ali manj pomensko (pre)obremenjeni in ker predstavljeni zbornik prinaša neke vrste teoretsko-metodološki preobrat - ali vsaj vest o tem preobratu - bomo za potrebe tega knjižnega prikaza uporabili kar dobeseden prevod, *zemljiška dodelitev*. Avtorji zbornika razumejo "zemljiško dodelitev ... kot rezultat zemljiških odnosov, ki lahko upošteva ali na njo vpliva zavest o teritoriju. Je torej hkrati fizičen proces in rezultat družbenih odnosov."¹

Zemljiška dodelitev preučuje "kako ljudje vzpostavljajo zemljiške odnose, dostop in lastništvo, obdelovanje in pašo."²

In sedaj k zborniku *Moderni pristopi arheologije zemljiške dodelitve*. Kot je razvidno iz vsebine, gre za obsežen zbornik v angleškem jeziku, ki poleg uvodnika prinaša še 21 prispevkov 22-tih avtorjev. Zbornik je nas-

1 "Land allotment is thus... an outcome of tenure, and may be informed and influenced by notions of territoriality. It is therefore both a physical process, and an outcome of social relations." (citat na str. 4, prevod B. Š.)

2 "... concerns how people actually go about establishing rights of tenure, access and ownership, cultivation and grazing." (citat na str. 4, prevod B. Š.)

tajal kar nekaj let in temelji na prispevkih z dveh konferenc. Prva z naslovom *Ancient Fields* v organizaciji *National Monuments Record centre* je potekala v angleškem Swindonu junija 2002, druga z naslovom *Land Allotment* v okviru 24. konference *Theoretical Archaeology Group*, tudi pri nas znamenite "TAG", pa v Manchestru istega leta.

Že na prvi pogled je očitno, da je vsebinsko težišče na tematikah z britanskega otočja z izjemama s Švedske (13) in Islandije (14), ki pa sodita v območje močnega vpliva britanske arheologije. Kot je za tovrstne zbornike običajno, v uvodu urednik predstavi prispevke in načne nekaj teoretskih tem. Sledi prispevek, ki prikazuje zgodovino raziskav in teoretski razvoj arheologije zemljiške dodelitve ter pri tem ostane v okviru modernih tendenc arheologije krajine ter raziskovanja krajine na sploh.³ Ostali prispevki so pretežno študijski primeri ali zbir več študijskih primerov, ki so skozi zbornik časovno razmeroma enakomerno razporejeni od starejše kamene dobe do novega veka.

Kljub temu, da prispevek urednika (10) najdemo nekako v zlati sredini zbornika, ga lahko brez zadržkov proglasimo za t. i. nosilni članek. Nekoliko nerodno je, da prvi poglavji tega prispevka tvorita vsebinsko celoto z delom uvoda, kar otežuje branje. Zdi se, kot da je uvodnik zbornika pravzaprav nasilno iztrgan iz uvoda tega sicer odličnega prispevka.

Na začetku avtor "opravi" z metodološkimi problemi britanske arheologije zemljiške dodelitve, kot jih vidi sam. Pri tem upravičeno poudarja problem, da kot stranski učinek uvajanja novih metod dokumentiranja in arhiviranja podatkov s strmo krivuljo učenja opaža slabše poznavanje raziskovalne tematike ter pešanje arheoloških znanj na splošno. Posledica so raziskave, ki postajajo same sebi namen. Zveni znano? Zdi se, da ta skrb velja splošno za tehnično zahtevnejše veje arhe-

ologije, da pa so Chadwickovi pogledi morda za kanec preveč rigorozni.

Zaradi povsem osebnega interesa bom izpostavil tudi odnos avtorja do opredeljevanja historičnega značaja krajine (ang. *Historic Landscape Characterisation*).⁴ Avtor se je kritike te metode, ki je po več kot desetletju vsekakor potrebna kritičnega pretresa, po mojem mnenju lotil napačno. Njegova edina kritika namreč je, da metoda podatkov ne zajema dovolj natančno. Vendar to ni problem metodologije. Nasprotno, ta očitek pravzaprav razkriva kakovost metode, ki dovoljuje prilagajanje natančnosti oziroma "globine" vsakokratnim potrebam. Zato pa očitek razkriva pomanjkljivosti konkretne izvedbe in tako pokaže na past, v katero se ujamemo, če metodo prepustimo prostemu trgu: rezultat najcenejšega ponudnika je seveda goli minimum, v tem primeru nekritična "daljinska" analiza brez terenskega preverjanja. V takšnih primerih moramo s stališča varovanja arheološke dediščine vedno znova podati isti odgovor: metoda mora biti vedno prilagojena potrebam in ne potrebe metodi.

Kot zanimivost lahko omenimo tudi v prispevku večkrat omenjeno metodo raziskovanja velikih površin, to je odstranitev humusnih plasti ("ornice") in dokumentiranje florisa. Postopek, ki ga v časovnih stiskah tudi v slovenski arheologiji marsikdaj izvedemo, a ga vedno obravnavamo kot izhod v sili in ne kot povsem verodostojno metodo za doseganje določenih ciljev.

Jedro Chadwickovega prispevka je razdelek "živeti" polja in poljske sisteme (*Inhabiting fields and field systems*). Že naslov odraža pristop, ki ves čas tehta med funkcionalnim in simbolnim. Nič drugega torej, kot v prakso prenesena definicija arheologije krajine izpred desetletja: arheološka krajina je entiteta, ki obstaja takšna, kakršno ljudje zaznavajo, doživljajo in kontekstualizirajo.⁵ Glede na dolgotrajnost v tem zborniku predstavljenih študij in tudi razmeroma dolgotrajen nastanek zbornika bi celo lahko rekli, da gre za skorajda neposreden prenos teorije v prakso, seveda pod močnim vplivom Tilleyeve fenomenologije v arheologiji krajin. Ali s Chadwickovimi besedami: "Konec koncev naj bi preučevali kompleksne, utelešene krajine dejanj ljudi iz preteklosti".⁶

3 Splošen pregled npr. Wylie, John 2007, *Landscape*. - Routledge, London/New York. Arheološki pregled npr. Johnson, Matthew 2007, *Ideas of Landscape*. - Blackwell Publishing, Malden/Oxford/Carlton; Gardiner, Mark in Stephen Rippon (ur.) 2007, *Medieval Landscapes: Landscape Histories After Hoskins*. - Windgather Press Ltd., Bollington.

4 Splošen pregled npr. Wylie, John 2007, *Landscape*. - Routledge, London/New York. Arheološki pregled npr. Johnson, Matthew 2007, *Ideas of Landscape*. - Blackwell Publishing, Malden/Oxford/Carlton; Gardiner, Mark in Stephen Rippon (ur.) 2007, *Medieval Landscapes: Landscape Histories After Hoskins*. - Windgather Press Ltd., Bollington.

5 KNAPP, A. Bernard in Wendy Ashmore 1999, *Archaeological Landscapes: Constructed, Conceptualized, Ideational*. - V: A. B. Knapp in W. Ashmore (ur.), *Archaeologies of Landscape*, London, 1-32 (cit na str. 1).

6 "Ultimately, it is the complex, embodied taskscapes of these past people that we should be exploring." (cit na str. 231, prevod B. Š.)

Chadwick v nadaljevanju teoretsko-metodološko izhodišče prikaže na študijskih primerih iz Južnega Wellsa in osrednje Anglije, ki pa nista tako izpiljena kot nekateri drugi v zborniku.

Med takšnimi velja izpostaviti prispevek o prazgodovinskem Cornwallu, v katerem Peter Herring (3) na podlagi rezultatov dolgoletnega preučevanja prepleta naravnih in antropogenih elementov krajine razvozla dinamiko življenja od sredine 2. tisočletja pr. n. št. do druge polovice 1. tisočletja n. št. Posebne omembe je vreden tudi prispevek o islandski vikinški preteklosti, v katerem Oscar Aldred (14) pokaže "pametno" uporabo tehnološko bolj zahtevnih tehnik daljinskega zaznavanja, ki jih uspešno nadgradi z arheološko interpretacijo. Metodološko je za trenutne razmere v slovenski arheologiji zanimiv tudi primer novoveške arheologije. Hannah Sackett (20) s pomočjo sočasnih zemljevidov preiskuje zemljiško dodelitev v 18. in 19. stoletju, ki je bila predvsem posledica udejanjanja spremenjene zakonodaje, znamenitega *Parliamentary Act of Enclosure*. Prispevek je zanimiv zato, ker sta bila tako poseg v pokrajino, kakor tudi dokumentiranje primarnega vira - historični zemljevidi - dokumentirana približno v istem času od "zunaj". Na ta način imamo opravka z raziskavo, kjer - po Klejnovi definiciji⁷ - izgine osnovna značilnost arheologije, prekinitvev med dogodkom in virom. Ostane le prekinitvev med virom in raziskovalcem, ki je značilna za zgodovinopisje. Bralec naj presodi, ali gre za študijo arheologije sodobnosti ali zgolj zgodovinsko študijo.

V nadaljevanju nimam namena predstavljati posameznih prispevkov, saj je to storil že urednik v uvodniku. Želim pa opozoriti na poglobitno značilnost zbornika, ki jo lahko imenujemo tudi teoretsko-metodološki obrat: z eno samo izjemo (9) so namreč v vseh prispevkih meje med fenomenologijo arheološke krajine, opredeljevanjem historičnega značaja krajine in ostalimi metodami varstva dediščine ter arheologijo krajine - v smislu dokumentiranja objektov in struktur - zabrisane. Ali bolje, tako celostno, kot so določeno pokrajino v preteklosti ljudje živeli, jo avtorji zbornika tudi obravnavajo. V tem pogledu je zbornik zanimivo branje tudi slovenskim arheologom, saj je lahko vsak prispevek, pa naj bo tema časovno in prostorsko še tako oddaljena, zanimiv s staljša teorije in metodologije pa tudi povsem konkretnih

⁷ Klejn, Lev S. 1987, Arheološki viri. - Studia Humanitatis, Ljubljana (citata na str. 90).